

2017. április – Szent György hava

I. ISMERKEDÉS – NÉPI JÁTÉK

Szervusz, kedves barátom, gyere vélem táncba! / Nem mehetek, barátom, mert a lovam sánta.

Sánta lovam, paripám hízik a mezőben, / Szép asszony szeretőm lakik Debrecenben.

Olyan a cipője, csikorog a sarka, / Olyan a főköttője, majd az eget tartja.

Én azt megteszem, megházasodom, / Feleségem dolgozik, én meg aluszom.

II. JELES NAPOK, SZOKÁSOK

Április 1.

Április 1-jén ugratták egymást a felnőttek, de elsősorban a gyerekeket tréfálták meg. Volt, ahol a gazda a szomszéd tanyára küldte a kiskanászt szűnyogzsírért. Pénzt is adtak a gyerekeknek, és a boltba küldték esernyőmagért, trombitahúrért, hegedűbillentyűért. A beugratottat azután csúfolják:

Április bolondja / Felmászott a toronyba, / Megkérdezte, hány óra?

Fél tizenkettő, / bolond mind a kettő.

Április 24: Szent György napja

Sárkányölő Szent György ünnepe, aki évszázadokon át a lovagok, fegyverkovácsok, lovas katonák, vándorlegények, s utóbb a cserkészek patrónusa.

Szent György napi szokások

Szent György napja az igazi tavasz kezdete a néphagyomány szerint.

Az állatok kihajtásának első napja: gonoszelhárító, termékenységvarázsló célzattal a marhákat láncon, fejszén, ekevason, tojáson, a gazdasszony kötényén stb. hajtották át.

Nagy jelentőséget tulajdonítottak annak a vesszőnek, zöld ágnak is, amellyel az állatokat először hajtották ki a legelőre. Medvesalján a gazdák csipkegallyat vágtek, és az ólajtóba keresztbe fektetett gallyon át hajtották ki az állatokat, hogy a boszorkány meg ne rontsa őket. A legelőre menet pedig ezzel a gallyal ütögették, hogy sok tejet adjanak.

Ez volt a tavaszi gonoszjáró nap is, amikor a boszorkányok szabadon garázdálkodhattak. Ilyenkor tüskés ágakat tűztek a kerítésbe, ajtóra, hogy a gonoszt távol tartsák. A régi boszorkánypererek szerint a boszorkányoknak ilyenkor különösen nagy volt a hatalmuk. Aki ilyenkor a keresztútra ment, láthatta a boszorkányokat harmatot szedni. Közismert hiedelem volt, hogy a boszorkányok különböző tárgyakkól (pl. lepedő, kötény) tejet tudnak fejni.

Harmatot szedtek, pl. a nagyobb tejhaszon érdekében. Köténnyel szedték fel a hajnali harmatot, közben egy marék füvet is szedtek, amit a tehén elé tettek. A harmatos ruhadarabot a tejesfazékba csavarták ki, hogy sok vajuk legyen, vagy a dagasztóteknőbe, hogy jobb kenyeret süthessenek.

Húsvétkor vagy Szent György napkor került sor a határjárásra, melynek alkalmával a legényeket félig földbe ásták vagy képletesen megvesszőzték, megcsapták, hogy halálukig emlékezzenek a határ nevezetes pontjára.

A tavaszi határjárással egyidőben megtisztították a forrásokat is.

Tejbemérés, juhérés

Hagyományosan Szent György napjához kapcsolódó jellegzetes pásztorszokás Kalotaszegen az ún. *tejbemérés*. Ilyenkor állapítják meg, hogy a gazdák a nyár folyamán lemért tejmennyiségnek megfelelően milyen sorrendben, mennyi tejet kapnak. A tejbeméréshez termékenységre utaló vagy serkentő mozzanatok kapcsolódnak, például a lányok, a juhászok és a juhok vízzel való leöntése. Mérán a legnagyobb ünnepnek tartották: „Még a lakodalomnál is nagyobb, mert lakodalomkor nem minden családtag jelenik meg, csak a szülők s a nagyobb gyerekek. Itt a legöregebbektől a legfiatalabbig mindenki jelen van” (Vasas–Salamon 1986:149). Evés-ivás, táncmulatság zárta a napot.

Csujogatás (táncszó)

Bárcsak ez az éjszaka / Szent György napig tartana

Keresztelő, lakodalom, / Nincsen akkor beteg asszony.

Ezen a napon fogadták meg a szolgálkat, béreseket, pásztorokat, s a következő Szent György vagy Szent Mihály napig volt érvényben.

Kalotaszegi szolganóta

Mikor a szolgálak telik esztendeje, / veszi a subáját, megyen hazafele.

Mondja a gazdája, hogy maradj meg jövőre, / bár a hat ökrömet hajtsd ki legelőre.

Egyék meg a kutyák mind a hat ökrödet, / égesse fel a tűz vasas szekeredet.

S meguntam, meguntam gazdám kovártélyát, / három töpörtyűből a бүdös laskáját.

Esőt uram, esőt, jó heverő időt, / a gazdának morgást, a szolgálak nyugvást.

Tréfás kérdező Moldvából

Aluszol-e te juhász? / Ij-haj, nem es szunnyadok.

Jártak-e itt farkasok? / Ij-haj, nem es angyalok.

Vittek-e el báránykát? / Ij-haj, nem es esztenát.

Ugatták-e a kutyák? / Ij-haj, nem es kacagták.

Kivitték az erdőre? / Ij-haj, nem es misére.

Folyt-e neki a vérek? / Ij-haj, nem es a tejek.

Ezt a napot a néphit alkalmasnak tartotta a földbe rejtett kincsek keresésére, amelyekről úgy hitték, hogy minden hetedik évben ezen a napon lángot vetnek.

Kosaras játék

Körben állnak a játékosok, s énekelve egymásnak adogatják a kosarat. Meg lehet szabni az adás-vevés módját (pl. két kézzel adni és két kézzel elvenni). Akinél véget ér az ének, beül a kör közepébe és attól fogva bíróként figyeli a játék menetét. Ha valaki téveszt (rosszul adja, vagy veszi, esetleg dobja), az ugyanúgy kiáll a körből.

Itt a kosár, mi van benne? / Aranyalma, aranykörte.

Add tovább, add tovább, / Te meg fizesd az árát.

Hittek abban is, hogy a Szent György nap előtt fogott gyíkkal megelőzhető a torokgyík, ha megkenegetik a torkukat vele.

Ezen a napon vetették el a kukoricát, babot, uborkát.

Ha a varjú nem látszott ki a búzából, jó termésre számítottak.

Bizonyos területeken úgy vélték, ha e napon megszólalnak a békák, az korai tavaszt és nyarat jósol. Máshol a Szent György nap előtt megszólaló béka esőtlen nyarat jelzett.

A Szent György nap előtti mennydörgés a bő termés előjele volt a magyar nyelvterületeken.

Húsvéti készülődés

Virágvasárnap

Jézus Jeruzsálembé való bevonulásának emlékünnepe a húsvét előtti vasárnap. Ezen a napon barkát szentelnek, melyet régebb felhasználtak rontás ellen, gyógyításra, mennydörgés, villámlás elhárítására. Kalotaszegen virágvasárnap kimennek a fiatalok virágot szedni. Ez a szokás ma is él.

Nagyhét

A tavasz, a természet megújhedása az embert is a környezete megtisztítására készíti.

Legjelentősebb napja a *nagypéntek*. Ezen a napon még a protestáns vallásúak is böjtölnek és általános munkatilalmi napnak tartják. A víznek betegségelhárító, tisztító, termékenységvarázsló erőt tulajdonítottak, ami ezen a napon hangsúlyosabb szerepet kapott. Úgy tartották, aki nagypénteken napfelkelte előtt megfürdik, azon nem fog a betegség és még szép is lesz. A nagypénteken hajnalban hozott vizet *aranyosvíznek* nevezték és szóvalan kellett hozni, mert csak úgy volt hatása.

*Nagypénteken mossa holló a fiát, / Ez a világ kígyót, békát rám kiált.
Mondja meg hát ez a világ szemembe, / Kinek mit vétettem én életembe.*

(Kalotaszegi hajnali ének)

Régen tüzet is szenteltek ezen a napon, aminek a maradékából még a szántóföldekre is vittek, hogy jobb termés legyen abban az évben. A tűzvívés egykori hagyományát őrzi az egyik játékdalunk:

*Tűz, víz, lobogó,
Tüzet viszek eladni, ha valaki megveszi.
Ég a szoknyám, ne lássátok, ha látjátok se mondjátok
Ne nézzetek hátra, mert az ördög látja.*

A gyermekek körben állnak és énekelnek, miközben a tűzvívő egy zsebkendővel jár körbe. Valaki sarkához ledobja a „tüzet” és annak észre kell vennie, felvennie a zsebkendőt és utolérnie a tűzvívőt, mielőtt az körbe érne és beállhatna a helyére.

Húsvétvasárnap

Ezen a napon jellegzetes ételeket ettek és esznek ma is országszerte. A húsvéti sonkát, kalácsot, tojást, sőt még a bort is, amit a katolikus hívők szentelni visznek a templomba, letakarva egy kosárban. A szentelt ételek maradékát, akárcsak a karácsonyi morzsát sokféle módon felhasználták.

A székely falvakban az udvarló legények választottjaik kapuját fenyőággal díszítették fel, amire piros tojást, színes szalagokat és papírokat aggattak.

Tavasszal tilinkót készítettek, általában fűzfa háncsból, és nem szabadott belefűjni húsvét napjáig, mert aki ezt meg tudta állni, annak a nótáját húsvétkor még a holtak is meghallják a sírban, s akkor örülnek azok is, mert megérik, hogy tavasz van és húsvét napja.

*Mondd meg nekem kicsi madár, / Miko' leszen nyár?
Megmondom én neked lányom / Miko' leszen nyár.
Husvét után tavasz világ, / Még asztán jó nyár.
Husvét után tavasz után, / Még asztán jó nyár.
S e madárcák esszegyülnek, / Szépen zengedeznek,
Csak az árvák keseregnek, / Ők nem énekelnek.
S e hótak es arról hallják, / Nekünk tavaszunk jött:
S e hótak es arról hallják, / Nekünk tavaszunk jött:
Kicsi bárán bőgéséről, / Tilinka szólásáról.
Kicsi bárán bőgéséről, / Tilinka szólásról.
Tavasz, tavasz, genge tavasz, / Mindent megújítasz,
Erdőt, mezőt béborítasz, / Engem szomorítasz.*

(moldvai ének)

Húsvéthétfő

Valamikor *vízbevető hétfőnek* nevezték ezt a napot, ami a locsolás egykori módjára utal, ilyenkor ugyanis a lányokat kúthoz vagy vályúhoz hurcolták, és vödörszám öntötték rájuk a vizet. A húsvéti locsolkodás alapja a víz tisztító, gyógyító erejébe vetett hit. A kölnivel, szagos vízzel való locsolás és a locsoló versike újabb keletű szokás városon és falun egyaránt. A locsolás jutalma az étellel-italal való kínáláson kívül a piros vagy a hímes tojás. A tojás ősi termékenység-szimbólum, a keresztény egyházi szimbolikában pedig a feltámadás jelképe. A tojások festésére a kémiai festékek elterjedése előtt természetes anyagokat használtak. Leggyakrabban hagymalével festettek, de nyerhettek sárga színt a vadalmafa héjából, a bürökből zöldet, a lencse levéből kéket.

Húsvéti locsolóvers

*Immár a tavasznak elértük kezdetét, Egy szép virágszálnak látjuk kellemetét
Eljövénk hozzátok ifjú létüinkre, Hogy harmatot öntsünk ezer esztendőre
Mert, ha meg nem öntjük ezen esztendőre, Nem virágzik nekünk szépet jövőendőre,
Virágozzék mindig ékes virágokat, És nyerjen jutalmul aranykoronákat.
Öntünk gazdát, asszonyt, kedves leányával, Várunk piros tojást, de azt is párjával.*

(Esztelnek)

Fehérvasárnap vagy mátkáló vasárnap

A szertartásos barátságkötés szokása a moldvai magyarságnál és a Dunántúlon volt elterjedt. A nagyobb lányok vagy fiúk „komatálat” küldtek kiválasztott barátnőjüknek/barátjuknak, melyre általában hímes tojást, süteményt, gyümölcsöt és bort tettek.

*Komatálat hoztam, / Meg is aranyoztam.
Szív küldi komának! / Ha nem tetszik komának, / Küldje vissza komának.*

A húsvét után egy hétre következő vasárnapot a moldvai magyarok *mátkázóvasárnapnak* nevezik. A mátkálás, vésározás a fiatalok szertartásos barátságkötése, amit tojással pecsételtek meg. Tojásváltásra a reggeli mise után került sor, és általában írott tojást volt szokás cserélni. Életre szóló kapcsolatot jelentett az így kötött barátság.

III. TOJÁSÍRÁS (viaszos módszerrel, gicével)